

SHAHARSOZLIKDA LANDSHAFT SO'ZINING KELIB CHIQISHI VA TADBIQ ETISH JARAYONI

Ch. O. Meliyeva, F. Z. Chorshanbayev

Samarqand davlat arxitektura qurilish instituti katta o'qituvchi

A. Ziyatova

O'quv ishlari yetuk ishchisi

ANNOTATSIYA

«Landshaft» nemischa so'z bo'lib, «joy» degan ma'noni bildiradi. hozirgi paytda landshaft tushunchasi geografiyada keng va tor ma'noda ishlatiladi. Keng ma'noda landshaft deganda tabiiy hududiy kompleks tushuniladi. Masalan, tayga zonasi, botqoq, tundra, so'l va h.k.

Kalit so'zlar: Landshaft, geografiya, bog'dorchilig, manzara, landshaft arxitekturasi, fizik element, obodonlashtirish, landshaft dizayni, landshaft me'morchiligi, Bog' va Park.

KIRISH

«Landshaft» nemischa so'z bo'lib, «joy» degan ma'noni bildiradi. hozirgi paytda landshaft tushunchasi geografiyada keng va tor ma'noda ishlatiladi. Keng ma'noda landshaft deganda tabiiy hududiy kompleks tushuniladi. Masalan, tayga zonasi, botqoq, tundra, so'l va h.k.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

1800 yilgacha bo'lgan davrda peyzaj bog'dorchiligi tarixi (keyinchalik landshaft arxitekturasi deb ataladi) asosan master rejalashtirish va bog' dizayni uchun manor uylari, saroylar va qirol mulklari, diniy majmualar va boshqaruv markazlari.

Bunga keng ko'lamli ishni misol keltirish mumkin André Le Notre da Vaux-le-Vikomte va Versal saroyi qirol uchun Frantsiyalik Lyudovik XIV. Landshaft yasashni birinchi bo'lib yozgan kishi Jozef Addison

1712 yilda landshaft arxitekturasi atamasi tomonidan ixtiro qilingan Gilbert Laing Meason tomonidan 1828 yilda va birinchi marta professional unvon sifatida ishlatilgan Frederik Qonun Olmsted 1863 yilda. So'nggi XIX asr davomida bu atama landshaft me'mori landshaftlarni ishlab chiqadigan professional odamlar tomonidan ishlatilgan. Frederik Qonun Olmsted loyihalashda birinchi marta kasb sifatida "landshaft arxitekturasi" atamasidan foydalangan Markaziy Park, Nyu-York shahri, biz. Bu erda an'anaviy peyzaj bog'dorchiligi va rivojlanayotgan shaharsozlik sohasining kombinatsiyasi landshaft me'morchiligiga o'ziga xos e'tibor berdi. Landshaft arxitektori atamasining ushbu ishlatilishi keyin paydo bo'ldi Frederik Qonun Olmsted, kichik va boshqalar Amerika landshaft me'morlari jamiyati (ASLA) 1899 yilda.

Manzara maydonining ko'rinadigan xususiyatlari yer, uning relyef shakllari va ular qanday qilib birlashishi tabiiy yoki texnogen xususiyatlar. Landshaftga fizik elementlar kiradi geofizik jihatdan belgilangan relyef shakllari kabi (muzli) tog'lar, tepaliklar, suv havzalari kabi daryolar, ko'llar, suv havzalari va dengiz, ning tirik elementlari yer qoplami shu jumladan mahalliy aholi o'simlik, turli xil shakllarni o'z ichiga olgan inson elementlari erdan foydalanish, binolar va tuzilmalar va shunga o'xshash vaqtinchalik elementlar yoritish va ob-havo shartlar. Ularning fizik kelib chiqishi va madaniy ko'pincha ming yillar davomida yaratilgan odamlarning mavjudligini qoplash, landshaftlar mahalliy va hayot uchun muhim bo'lgan odamlar va joylarning tirik sintezini aks ettiradi.

So'z manzara (landshaft yoki qirg'in) kirib keldi Angliya va shuning uchun Ingliz tili V asrdan keyin, kelgandan keyin Anglo-saksonlar; ushbu atamalar quruqlikdagi inson tomonidan yaratilgan bo'shliqlar tizimiga ishora qildi. Atama manzara XVI asrning boshlarida tabiat manzaralari bo'lgan rasmni ko'rsatish uchun paydo bo'lgan. Yer (kelib chiqishi germaniyalik bo'lgan so'z), odamlar tegishli bo'lgan narsa ma'nosida qabul qilinishi mumkin (Angliyada inglizlarning yerlari bo'lgani kabi). So'zning zamonaviy shakli, uning dekorativ mazmuni bilan, XVI asr oxirida bu atama paydo bo'lgan landshaft Gollandiyalik rassomlar tomonidan ichki tabiiy yoki qishloq manzaralari rasmlariga murojaat qilish uchun foydalanganlar. So'z manzara, birinchi bo'lib 1598 yilda yozilgan, Gollandiyalik rassomlarning muddatidan olingan. Mashhur tushunchasi manzara lug'atlarda aks ettirilgan narsa ham ma'lum, ham umumiy ma'noga ega, xususan, yer yuzasining maydoni va umuman borligi kuzatuvchi tomonidan ko'rish mumkin. Landshaft so'zi bilan tez-tez bog'lanadigan bir nechta so'zlar mavjud:

Manzaralar: landshaftning tashqi xususiyatlari, xususan, hisobga olinadigan tabiiy xususiyatlari. chiroyli bo'lsa: tog' manzaralarining ajoyib manzaralari. Cho'l, Oddiy, Taiga, Tundra, Botqoqlik, tog, Tog 'tizmasi, Kliff, Sohil, Dengiz mintaqasi, Muzlik, Yerning qutbli mintaqalari, Buta, O'rmon, Yomg'ir o'rmoni.

Landshaft ekologiya

Landshaft ekologiya atrof-muhitdagi ekologik jarayonlar va ma'lum ekotizimlar o'rtasidagi munosabatlarni o'rganish va takomillashtirish haqidagi fan. Bu turli xil landshaft ko'lamlari, rivojlanish fazoviy naqshlari va tadqiqot va siyosatning tashkiliy darajalari doirasida amalga oshiriladi.

Richard Forman va Maykl Godron, landshaft - bu o'zaro ta'sir qiluvchi ekotizimlar klasteridan tashkil topgan, bir-biriga o'xshash shaklda takrorlanadigan, shu bilan ular o'rmonlar, o'tloqlar, botqoqlar va qishloqlarni landshaft ekotizimlariga misol qilib keltiradi va landshaft kamida kengligi bir necha kilometr. Jon A. Vins tomonidan tushuntirilgan an'anaviy qarashga qarshi Karl Trol, Isaak S. Zonneveld, Zev Nave, Richard T. T. Forman. Mishel Godron va boshqalar: landshaftlar odamlar o'zlarining atroflari bilan bir kilometrlik miqyosda o'zaro ta'sir qiladigan arenalar; Buning o'rniga u "landshaft" ni, miqyosidan qat'i nazar, - "makon naqshlari ekologik jarayonlarga ta'sir qiladigan shablon" deb ta'riflaydi.

Landshaft arxeologiyasi yoki landshaft tarixi hozirgi zamonda ham, o'tmishda ham insoniyat atrof-muhitning tashqi ko'rinishini o'zgartirganligini o'rganishdir. Odatda landshaft tabiiy muhitni ham,

Batad guruch teraslari, The Filippin kordillerasining guruch teraslari, tarkibiga kiritilgan birinchi sayt YuNESKoning Jahon merosi ro'yxati madaniy landshaft kategoriyasi 1995 yilda. [34]

O'rta asrlar Yuqoridagi Ridge va Furrow Yog'och Stenvey, Gloucestershire, Angliya.

odamlar tomonidan qurilgan muhitni

ham anglatadi. Tabiiy landshaftlar odamlar tomonidan har qanday shaklda yoki shaklga o'zgartirilmagan muhit deb hisoblanadi. Madaniy landshaftlar boshqa tomondan, odamlar tomonidan biron bir tarzda o'zgartirilgan muhitlar

(shu jumladan vaqtincha inshootlar va lagerlar kabi odamlar tomonidan yaratilgan joylar). Arxeologlar orasida landshaft atamasi atrofdagi belgilar va o'zgarishlarni anglatishi mumkin.

Tushunchasi madaniy landshaftlarning Evropa an'alarida topish mumkin manzarali rasm. XVI asrdan boshlab ko'plab Evropa rassomlari odamlarning foydasiga landshaftlarni chizishdi va o'zlarining rasmlarida odamlarni kengroq, mintaqaviy o'ziga xos landshaftlar ichida tasvirlangan rasmlarga tushirishdi.

"Inson tomonidan ataylab ishlab chiqilgan va yaratilgan manzara" bo'lishi mumkin bo'lgan "organik rivojlangan landshaft" relik (yoki fotoalbom) landshaft" yoki "davom etayotgan manzara" va "tabiiy elementning diniy, badiiy yoki madaniy birlashmalari" tufayli baholanishi mumkin bo'lgan "assotsiativ madaniy landshaft".

Shuningdek qarang: Obodonlashtirish, Landshaft dizayni, Landshaft me'morchiligi, Bog' va Park.

Xitoy bog'i uch ming yil davomida rivojlanib kelgan landshaft bog' uslubi. Unga Xitoy imperatorlari va Imperatorlar oilasi a'zolarining zavqlanish va ta'assurot qoldirish uchun qurilgan ulkan bog'lari va olimlar, shoirlar, sobiq hukumat amaldorlari, askarlar va savdogarlar tomonidan yaratilgan, aks ettirish va qochish uchun yaratilgan yanada samimiy bog'lar kiradi. Tashqi dunyo. Ular inson va tabiat o'rtasida bo'lishi kerak bo'lgan uyg'unlikni ifodalashga

qaratilgan idealizatsiyalangan miniatyura manzarasini yaratadilar. Oddiy xitoy bog'i devorlar bilan o'ralgan va bir yoki bir nechta suv havzalarini o'z ichiga oladi, olimning toshlari bog' ichidagi daraxtlar va gullar, shuningdek, burama yo'llar va zig-

zag galereyalari bilan bog'langan zallar va pavilonlar. Strukturadan tuzilishga o'tish orqali tashrif buyuruvchilar peyzaj rasmlari varag'i kabi ochilgan holda diqqat bilan

Le jardin à la française ou jardin classique
jardinage.lemonde.fr

tayyorlangan bir qator sahnalarni ko'rishlari mumkin.

Jichang bog'i yilda Vuxi
(1506–1521)

Markaziy Park, Nyu-York shahri,
AQSh tomonidan ishlab chiqilgan
Frederik Qonun Olmsted.

Stourhead yilda Uiltshir, Angliya, tomonidan ishlab chiqilgan Genri Xare (1705–1785), "eng yuqori darajadagi dahoni bitta asarida namoyish etgan birinchi peyzaj bog'bon"^[1]

Ingliz bog'i odatda ko'lni, daraxtzorlarga o'rnatilgan yumshoq dumaloq maysazorlarni tozalashni va odatiy pastoral landshaftni tiklash uchun mo'ljallangan klassik ibodatxonalarni, gotik xarobalarni, ko'priklarni va boshqa go'zal me'morchiliklarni o'z ichiga olgan. Ishi Lanselot "Qobiliyat" Jigarrang va Xempri Repton ayniqsa ta'sirchan bo'lgan. XVIII asrning oxiriga kelib ingliz bog'i frantsuz peyzaj bog'iga taqlid qilindi va Rossiyaning Sankt-Peterburg shahriga qadar Pavlovsk, kelajak bog'lari Imperator Pol. Shakliga katta ta'sir ko'rsatdi jamoat bog'lari va XIX-asrda dunyoda paydo bo'lgan bog'lar.

XULOSA

Landshaft me'morchiligi atrof-muhit, ijtimoiy-xulq-atvor yoki estetik natijalarga erishish uchun tashqi makonlarni, diqqatga sazovor joylarni va inshootlarni loyihalash. Bu qurilish va odamlardan foydalanish uchun turli xil inshootlarni muntazam ravishda loyihalashtirish va umumiy muhandislik, landshaftdagi mavjud ijtimoiy, ekologik va tuproq sharoitlari va jarayonlarini o'rganishni va kerakli natijalarni beradigan boshqa tadbirlarni loyihalashni o'z ichiga oladi. Kasb doirasi keng va bir nechta kichik toifalarga bo'linishi mumkin, shu jumladan, davlat idoralari tomonidan tartibga solinadigan va odamlar foydalanishi uchun turli xil inshootlar va relyef shakllarini loyihalash bo'yicha tajribaga ega bo'lgan professional yoki litsenziyalangan landshaft me'morlari; landshaft dizayni bu litsenziyalangan kasb bo'lmagan; saytni rejalashtirish; yomg'ir suvlarini boshqarish; eroziyani nazorat qilish; atrof-muhitni tiklash; bog'lar, dam olish va shaharsozlik; vizual resurslarni boshqarish; yashil infratuzilmani rejalashtirish va ta'minlash; va xususiy mulk va yashash joyi landshaftni asosiy rejalashtirish va loyihalash; barchasi dizayn, rejalashtirish va boshqarishning turli ko'lamlarida. Landshaft me'morchiligi kasb-hunarlarini bilan shug'ullanuvchi shaxsni a deb atash mumkin landshaft me'mori Biroq, professional litsenziyalar talab qilinadigan yurisdiksiyalarda ko'pincha landshaft me'mori litsenziyasiga ega bo'lganlarga peyzaj me'mori deb atashlari mumkin.

Qaysilardan qaysi biri shaharning ulug'vor va maftunkor ko'rinishlarini hayratda qoldirmadik, cheksiz rang-barang bo'lib, turli xil his-tuyg'ular va hissiyotlarga olib keladi! Qadimgi shahar devorlari va minoralari, saroylar va jamoat binolari, turar-joy binolari, sanoat va boshqa tuzilmalarning ajoyib komandiri, ko'p asrlardagi avlodlarning

ijodiy fikrlari va ijodiy fikrlari va ijodiy fikrlar va buning natijasidir qahramon va juda zo'r o'zgarishlarning natijasi.

REFERENCES

1. Chorshanbayev F. Z., Berdikulov A. A., Rustamov M. “Рол ландшафтного дизайна в градостроительстве” Modern scientific challenges and trends. (issue 9 aprel 2019 International Scientific Journal) london, united kingdom.
2. Chorshanbayev F. Z., Meliyeva Ch. O., Ziyatova A. “Shaharsozlikda yer satxining tuzilishi” Me'morchilik va qurilish muammolari (ilmiy-texnik jurnal) 2019y.
3. Chorshanbayev F.Z., Davlatov I.Sh., Ziyatova A.F. Создание ландшафта жилых зданий в городе. Modern scientific challenges and trends. (issue 9 aprel 2019 International Scientific Journal) london, united kingdom.

